

”Världens vackraste konstakademi”

Eva Björklund

Oavslutade rum heter en dokumentärfilm om Kubas Nationella Konstskolor i Cubanacan, Havanna. Skolan skulle inrymma musik, bildkonst, modern dans, balett och teater. Filmen berättar om skolans skiftande öden från det att den grundades av Fidel Castro och Che Guevara till den upprustning som nu pågår. De tre arkitekter som ritade skolorna intervjuas och berättar om den intensiva revolutionära atmosfär som rådde och hur de ville skapa en helt ny arkitektur, men också hur deras verk sedan kritiserades för att vara dyrt, ofunktionellt och otidsenligt. Sedan 2005 pågår en upprustning av byggnaderna och en av skolorna är nu helt och andra delvis upprustade. Men balettskolan som aldrig byggdes färdig liknar nu en ruin. Skolorna togs år 2000 upp på [World Monuments Funds](#) övervakningslista. År 2010 “blåklassades” de på Kuba (i det svenska systemets språkbruk innebärande ’kulturarv’

som ej får förvanskas) och har nominerats till Unescos världsarvslista.

Kubas Nationella Konstskolor anses nu vara en av den kubanska revolutionens mest framstående arkitekturverk. Nyskapande katalanska tegelvalv och terrakottastrukturer byggdes i Cubanacan väster om Havanna på överklassens övergivna golfbana ”Country Club Park” – alla klubbmedlemmarna hade dragit till Miami. Idén föddes när Fidel Castro och Che Guevara i januari 1961 besökte golfanläggningen – och slog några bollar - för att ta ställning till vad de skulle göra med den.

Utopisk optimism

Byggnaderna avspeglar den utopiska optimism som präglade den kubanska revolutionens första år, innan fullt utbyggd blockad, innan invasioner, terror- och biologisk krigföring. Skolorna har sedan de byggdes tjänat som den främsta plantskolan för Kubas bildkonstnärer, musiker, skådespelare och moderna dansare, dock inte balett.

Tanken var att bygga en skola för ungdomar från tredje världen, att lägga grunden för en ny kultur, för den nya människan. Den framstående kubanska arkitekten Ricardo Porro fick uppgiften, och han tog med sig ett par italienska arkitekter – Roberto Gottardi och Vittorio Garatti - från Caracas där han var professor på arkitektskolan. De ville uppfinna arkitekturen på nytt på samma sätt som

Forts sid 10

Porros Bildkonstskola, den första som möter besökaren, är inspirerad av kvinnans former och spermiernas flöden till livmodern. Foto Azeb Binega

Forts från sid 9

den kubanska revolutionen ville uppfinna samhället på nytt. De vände sig mot den förhärskande moderna arkitekturens "International Style", som de förknippade med kapitalismen, och ville skapa en ny arkitektur som avspeglade den kubanska revolutionen.

De tre arkitekterna tog en eller två skolor var. De kom överens om tre gemensamma principer: För det första att arkitekturen måste samspela organiskt med golfbanans mycket varierande landskapsbild. De andra principerna hade att göra med de materiella förutsättningarna. USAs handelsembargo (sedermera blockad) hade allvarligt fördyrat import av armeringsjärn och portlandcement, så istället skulle de använda lokalt tillverkat tegel och terrakottakakel och den katalanska valvtekniken för taken. När Fidel Castro fick se ritningarna sa han att det skulle bli "världens vackraste konstakademi". Fem skolor skulle byggas: Porro ritade skolorna för modern dans och bildkonst, Gottardi skolan för teater och Garatti musik- och balettskolorna.

Arkitekturen kritiserades

Aggressionerna från USA, Grisbuktsinvasionen, ligorna, blockaden där USA drog in hela Amerika mot Kuba,

Balettskolan katalanska valv. Foto Jacqueline Cederström.

imperialismens kontraoffensiv mot befrielseörelserna och nationella självbestämmandet i Afrika och Asien, mordet på Lumumba 1961, kuppen mot Ben Bella 1965, USAs upptrappning av kriget mot Vietnam, hela Indokina, folkmordet i Indonesien: allt detta skapade en känsla av utsatthet för en revolution på en ö i Karibien mitt för näsan på världens mäktigaste aggressiva supermakt. Försvaret måste prioriteras, allt måste ransoneras och handeln med Sovjetunionens blev en livlina för att genomföra de sociala

Porros Moderna dansskola med de katalanska valven och galler som silar ljuset. Foto Ahmed Radwan

och ekonomiska projekten i hela landet. Så 1965 beslöt byggnadsministeriet att stoppa bygget av musikskolan och av teatersalongen.

Konstskolorna blev måltavla för kritik för att vara för dyra och ofunktionella, omöjliga att bedriva undervisning i. Särskilt balettskolan råkade illa ut eftersom Kubas nationalbalett och skola och dess direktör Alicia Alonso ansåg att Garattis projekt inte uppfyllde grundläggande funktionella krav för undervisningen. Hon vägrade att flytta dit balettskolan. Skolan låg också för nära en bäck och översvämmades flera gånger. De ofärdiga cirkulära salarna förföll, blev på 90-talet offer för materialtjuvar och står där nu som en ruin.

Skolorna hamnade också i fokus i en ideologisk konflikt mellan 60-talets industriella modernism och skolornas organiska poetiska platsanpassade hantverksarkitektur. En framstående arkitekt inom "The international style" blev tongivande inom byggnadsministeriet som stod för i stort sett all byggnadsverksamhet. I slutet av 60-talet lämnade Porro och Gottardi Kuba medan Garatti fortsatte att arbeta som arkitekt i Havanna. I slutet på 60-talet drogs planerna upp för en massiv byggnadsverksamhet på 70-talet av skolor, sjukhus, vårdcentraler, bostäder med mera. En stor cementindustri och ett antal förtillverkningsfabriker inom samma byggnadsstil och -filosofi som präglade de svenska miljonprogramsområdena.

Återupprättade och upprustade

I början på 80-talet började arkitektstuderande att protestera mot en utbildning som de tyckte reducerade dem till ingenjörer. De bildade en avdelning inom unga kulturarbeteares organisation Hermanos Saíz, under kulturministeriets vingar. De ville bryta sig loss från den estetiska och tekniska tvångströjan i undervisningen och engagerade sig för ett återupprättande och upprustning av konstskolorna. Under 90-talet rehabiliterades skolornas

Garattis Musikskola ligger som en lång orm längs nivåkurvorna i slutningen mot den bäck som rinner genom området.

Gottardis Teaterskola med moriska gränder mellan övningssalarnas höga murar. Foto Jacqueline Cederström

arkitektur och de nominerades 1995 till listan över kulturarv. Porro återvände med en serie föreläsningar 1988 och 1996, och Garatti inbjöds som föreläsare på Arkitektförbundet som ägnade ett nummer av sin tidskrift åt honom. 1999 återsågs de tre arkitekterna i Havanna för att diskutera upprustningen av skolorna. Frågan togs upp på kulturarbetarförbundets kongress där Fidel Castro var inbjuden. Han uttalade sitt stöd för att skolorna skulle restaureras tillbaka till den "Världens vackraste konstakademi" som han och Che grundat 40 år tidigare, och skyddas som kulturarv.

Upprörda känslor

Upprustningen kom igång 2007, men det kostar mycket och går därför sakta. Och i höstas uppstod en ny konflikt kring Balettskolan, som ju i princip måste nybyggas

Garattis Balettskola med den kubanska koloniala arkitekturens halvcirkelformade bågar med färgade glasinläggningar, dock bortrövade i förfallet. Foto Jacqueline Cederström

utifrån det skelett som står kvar vilket kommer att kosta många miljoner. Dåtidens stora stjärna Alicia Alonso hade vägrat att flytta in i skolan men nu hade kubansk balett en ny stor internationell stjärna, Carlos Acosta. Han var premiärdansör på Londons Royal Balett, elev till Alicia Alonso, och nu gammal nog att börja tänka på att dra sig tillbaka. Acosta ville återkomma till Kuba och där sätta upp ett internationellt balettinstitut. Vid ett besök i Cubanacan blev han förälskad i balettskolan, och ville förlägga sitt institut där. Vän med en av den internationella arkitekturens stora namn baron Norman Foster (även ansvarig för Stockholms stads kritiserade Nya Slussen), diskuterade han sina planer med honom. Foster började skissa på saken och startade en kampanj för att samla in pengar. Genom en notis i New York Times blev projektet känt och orsakade upprördhet inom Kubas arkitektkår och kulturråd. Den fosterskiss som publicerats uppfattades som ett helgerån, utan respekt för byggnadernas karaktär, ett brott mot lagstiftningen till skydd för kulturarvet osv. Arkitekten Garatti har också protesterat och nu pågår diskussioner om vad som ska ske. Pengarna behövs, men inte till vilket pris som helst.